

Állásfoglalás az önkéntes nyugdíjpénztárak fedezeti ügyleteire vonatkozó jogszabályi előírások együttes értelmezéséről

1. KÉRELEM

1.1. A Pénztárnak a pénztári vagyongazdálkodóval egyező jogértelmezése és a pénztári letétkezelő álláspontja különbözik a fedezeti ügylettel és a fedezeti hatékonysággal összefüggő jogszabályi rendelkezések alkalmazása tekintetében. A letétkezelő szerint a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény (**Számv. tv.**) szerinti fedezeti hatékonyságra vonatkozó előírások nem alkalmazandók az önkéntes nyugdíjpénztárak esetében az önkéntes kölcsönös nyugdíjpénztárak befektetési és gazdálkodási szabályairól szóló 281/2001. (XII. 26.) Korm. rendeletben (**Öbr.**) megfogalmazott speciális befektetési szabályra tekintettel, a Pénztár álláspontja szerint azonban ez a jogértelmezés a gyakorlatban nem alkalmazható.

2. JOGKÉRDÉS

2.1. Az Öbr. 1. számú melléklete határozza meg az önkéntes nyugdíjpénztár által választható befektetési formákat. Az Öbr. 2. számú mellékletének 1. pont g) alpontja értelmében „1. A pénztár az 1. számú melléklet szerinti befektetési formák esetében az alábbi szabályoknak köteles megfelelni: (...) g) a pénztár az i) és j) pontban meghatározott ügyleteket¹ csak fedezeti vagy arbitrázs célból köthet, a spekulációs célú kötés nem megengedett. Fedezeti célú az olyan – a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény 3. § (8) bekezdése 10. pontjának megfelelő – ügylet, amelyet a pénztár portfóliójában már meglévő eszközökre, az azok tartásából adódó kockázat csökkentésére kötnek. Fedezeti ügylet esetén szükséges egy fedezendő kockázati kitettség, amelyre irányul a fedezés. (...)”

2.2. A Számv. tv. 3. § (8) bekezdésének 10. pontja szerint a „*fedezeti ügylet*: olyan származékos ügylet (a kiírt opciók kivételével), vagy kizárólag a devizakockázat tekintetében olyan nem származékos pénzügyi eszköz vagy pénzügyi kötelezettség, amelyet egy megjelölt fedezeti kapcsolatba bevontak, és amelynek valós értéke vagy pénzáramlásai egy fedezett ügyletből adódó valós értékben vagy pénzáramlásokban bekövetkező változásokat várhatóan ellentételezi. (...)”

A Számv. tv. 3. § (8) bekezdés 10/b. pontja kimondja, hogy „*megjelölt fedezeti kapcsolat*: az 59/A-59/F. § szerinti valós értékelés alkalmazásától függetlenül az 59/E. § (1) és (2) bekezdése szerint dokumentált, és az 59/E. § (3) bekezdésének megfelelő fedezeti kapcsolat.” Az 59/E. § (3) bekezdés szerint „A fedezeti ügylet megkötésekor és annak teljes lejárat ideje alatt folyamatosan biztosítani kell a fedezeti hatékonyság fennállását. A fedezeti hatékonyságot a fedezeti ügylet lejárat ideje alatt folyamatosan – a vállalkozó által megjelölt időpontokban – és a mérleg fordulónapján kell mérni.” A Számv. tv. 3. § (9) bekezdés 14. pontja értelmében a „*fedezeti hatékonyság*: azt mutatja meg, hogy a fedezeti ügylet valós értékének vagy pénzáramlásainak változása az ügylet kezdetekor és annak teljes lejárat ideje alatt mennyiben ellensúlyozza a fedezett ügylet vagy ügyletek valós értékében vagy pénzáramlásaiban a fedezett kockázatból eredően bekövetkező változásokat. Egy fedezeti ügylet akkor hatékony, ha a fedezeti hatékonyság a 80 és 125 százalék közötti sávban van.”

2.3. Az Öbr. 2. számú melléklet 1. pont g) alpontja tiltja az önkéntes nyugdíjpénztárak számára, hogy határidős vagy opciós ügyletet spekulációs céllal kössenek, kizárólag a fedezeti vagy arbitrázs célú ügyletkötés megengedett. A Pénztár kérdése arra irányul, hogy – e tilalomra is figyelemmel – alkalmazandók-e a Számv. tv. fent idézett, de az Öbr.-ben közvetlenül nem hivatkozott rendelkezései a fedezeti ügylet körében, különös tekintettel a fedezeti hatékonyság fogalmára.

2.4. A Pénztár letétkezelőjének álláspontja szerint a spekulatív pozíció tilalmára tekintettel a fedezett eszközök értékét meghaladó határidős vagy opciós ügylet kötése, illetve a fedezett eszközök mennyiségi csökkenése esetén a fedezeti ügylet zárásának elmaradása aktív limitsértésnek minősül, míg az értékelési árak elmozdulása okozta túlfedezettség passzív limitsértésként jelentkezik. A letétkezelő értelmezése alapján a fedezeti hatékonyság mértéke 100 %-ban maximalizálendő, és a limitmonitoring is erre a pontra vonatkozik, vagyis a Számv. tv. idézett szabálya, illetve a sávos rendszer nem alkalmazandó.

A Pénztár – vagyongazdálkodóval egyező – álláspontja szerint e jogértelmezés a gyakorlatban nem tartható, figyelemmel arra, hogy a piaci árak dinamikája miatt a jogszabályi megfelelés folyamatos beavatkozást tenne szükségessé.

¹ A határidős és az opciós ügylet.

2.5. Az alkalmazandó jogszabályok egymáshoz való viszonya alapján a jogkérdés az alábbiak szerint pontosítható.

A Számv. tv. 2. § (2) bekezdése szerint „A törvény hatálya alá tartozik a gazdálkodó.”

A Számv. tv. 3. § (1) bekezdésének 1. pontja, valamint 4. pontjának n) alpontja rögzíti, hogy „E törvény alkalmazásában 1. gazdálkodó: a vállalkozó, az államháztartás szervezetei, az egyéb szervezet, a Magyar Nemzeti Bank, továbbá az általuk, illetve a természetes személy által alapított egészségügyi, szociális, kulturális és oktatási intézmény; (...) 4. egyéb szervezet: (...) n) az önkéntes nyugdíjpénztár.”

Az Öpt. 78. § (1) bekezdése értelmében „Felhatalmazást kap a Kormány, hogy rendeletben szabályozza a pénztárak egyes gazdálkodási szabályait, a pénztárak beszámolási és könyvvezetési kötelezettségét (...)”

A Számv. tv. 178. § (1) bekezdés c) pontja szerint „Felhatalmazást kap a Kormány arra, hogy rendeletben szabályozza: (...) c) a 3. § (1) bekezdésének 4. pontja szerinti – a b) pont alá nem tartozó – egyéb szervezetek beszámoló készítésének és könyvvezetésének sajátosságait.”

A Számv. tv. hatálya tehát kiterjed az önkéntes nyugdíjpénztárakra is, a felhatalmazó rendelkezések alapján pedig kormányrendelet eltérhet a Számv. tv. előírásaitól, illetve kiegészítheti azokat, továbbá speciális szabályokat fektethet le az önkéntes nyugdíjpénztárak gazdálkodása tekintetében is. Mindezek alapján a Számv. tv., továbbá a két tárgykör szoros kapcsolatára tekintettel az önkéntes nyugdíjpénztárakra vonatkozó speciális szabályokat rögzítő, az önkéntes nyugdíjpénztárak beszámoló-készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól szóló 223/2000. (XII. 19.) Korm. rendelet (Öszr.) és az Öbr. együttesen alkalmazandók. E megállapítás már a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének 2011-ben kiadott állásfoglalásából is kiolvasható.²

Mindezek alapján azt kell megvizsgálni a fedezeti ügyletek tekintetében is, hogy a Számv. tv. mely előírásaihoz képest tartalmaz az Öbr. vagy az Öszr. speciális rendelkezéseket.

Az Öszr. 29. § (9) bekezdése kimondja, hogy „A pénztár a Tv. 59/A-59/F. §-ok szerinti valós értéken történő értékelés szabályait nem alkalmazhatja.” Az előírás a Számv. tv. 59/A-59/F. §-ainak előírásai közül kifejezetten a valós értéken történő értékelés szabályainak alkalmazását zárja ki, a megjelölt §-ok egyéb rendelkezéseit nem. Azaz a pénztáraknak is be kell tartaniuk a Számv. tv. azon szabályát (is), mely szerint a fedezeti hatékonyság fennállását az ügylet teljes ideje alatt biztosítani kell. [59/E. § (3) bekezdés] Figyelemmel arra, hogy az Öbr. 2. számú mellékletének 1. pont g) alpontja a fedezeti hatékonyság Számv. tv. szerinti fogalmának alkalmazását kifejezetten nem tiltja, a két rendelkezés viszonya a tartalmuk alapján ítéelhető meg. A pontosított jogkérdés tehát az, hogy az Öbr. 2. számú mellékletének 1. pont g) alpontjában előírtak kiegészítik-e a Számv. tv. előírásait vagy kifejezetten eltérnek azoktól, mely alapján az önkéntes nyugdíjpénztárak tekintetében nem alkalmazható a Számv. tv. 3. § (9) bekezdésének 14. pontja (fedezeti hatékonyság fogalma).

3. Az MNB ÁLLÁSPONTJA

3.1. A jogkérdés vizsgálatának alapja a spekulációs célú ügylet fogalmának értelmezése. Az Öbr. nem szabályozza a kérdést, így a Számv. tv. irányadó, mely a spekuláció kifejezést nem használja, ugyanakkor a 3. § (9) bekezdés 5. pontjában (2004. január 1-jei hatállyal) bevezette a kereskedési célú pénzügyi eszköz fogalmát az alábbiak szerint. (Az Öbr. jelen ügyben vitatott rendelkezése 2007. január 1-jén lépett hatályba.)

„5. kereskedési célú pénzügyi eszköz: a rövid távú ár- és árfolyam-ingadozásokból származó nyereség elérése céljából szerzett pénzügyi eszköz. [Így különösen: a forgatási célú hitelviszonyt megtestesítő értékpapír és tulajdoni részesedést jelentő befektetés, a gazdálkodó által keletkeztetett, a vásárolt vagy harmadik fél által a gazdálkodóra engedélyezett követelés, amelyet a gazdálkodó azonnal vagy rövid távon (egy éven belül) értékesíteni szándékozik, továbbá a kereskedési célúnak minősített, rövid távú nyereségszerzés céljára portfólió-kezelésbe helyezett pénzügyi eszköz, a nem fedezeti célú származékos ügyletből eredő mérlegen kívüli követelés függetlenül attól, hogy portfólió részét képezi vagy egyedi szerződésen alapul.]”

A kereskedési cél tehát rövid távú ár- és árfolyamingadozás eredményeként elért nyereségszerzési célt jelent, mely megfeleltethető az Öbr.-ben megjelölt spekulációs célnak, összhangban a Kérelemből is következő értelmezéssel.

3.2. A tárgyalta előírások célja alapján az MNB a következőket állapítja meg a jogkérdéssel összefüggésben.

² https://alk.mnb.hu/data/cms2325665/allasfogl_1.pdf

A fedezendő kockázati kitétség az Öbr. és a Számv. tv. 3. § (8) bekezdés 10/a. pontja alapján is a fedezeti jogviszony kötelező eleme. Az Öbr. nem tartalmaz további előírást, míg a Számv. tv. megjelölt rendelkezése szerint „fedezett ügylet: egy olyan eszköz, kötelezettség, biztos elkötelezettség, előrejelzett ügylet vagy külföldi gazdálkodó szervezetben lévő nettó befektetés, amely a gazdálkodót a valós értékben vagy a jövőbeni pénzáramlásokban bekövetkező változások kockázatának teszi ki, és amelyet egy megjelölt fedezeti kapcsolatba bevontak. (...)”.

A fentiek alapján kockázat, illetve kockázati kitétség alatt a valós értékben vagy a jövőbeni pénzáramlásokban bekövetkező változás kockázatát kell érteni. A kockázat mértékének – jogszabályban is deklarált, megengedett – változékonyságából szükségszerűen következik a fedezeti ügylet értékének a változékonysága, hiszen abban az esetben töltheti be a funkcióját, azaz ellentételezheti a kockázati kitétség következtében beálló változásokat, amennyiben észszerű mozgástér biztosított a fedezeti hatékonyság körében is.

A letétkezelő álláspontjának megfelelő gyakorlat folyamatos fenntartása – ahogyan arra a Kérelem is utal – lehetetlen, ugyanis a piaci események előzetes ismeretét igényelné.

3.3. Az Öbr. 2. számú melléklet 1. pont g) alpontjának részletes vizsgálata szintén igazolja, hogy a rendelkezés nem fogalmaz meg a Számv. tv. fedezeti hatékonyságra vonatkozó előírásaival ellentétes, azoktól eltérő szabályt, azaz a rendelkezések összhangban állnak egymással, együttesen alkalmazandók.

Az előírás rögzíti, hogy a fedezeti célú ügyletnek – többek között – meg kell felelnie a Számv. tv. 3. § (8) bekezdés 10. pontjában és ezek alpontjaiban (fedezeti ügylet fogalma, fedezett ügylet, megjelölt fedezeti kapcsolat) előírt kritériumoknak, azonban nem zárja ki a fedezeti hatékonyság fogalmának alkalmazását.

Az Öbr. 2. számú melléklet 1. pont g) alpontja egyértelműen kimondja, hogy a tilalom az ügylet céljára vonatkozik, amely a fenti utaló szabály alapján a Számv. tv. szerinti fedezeti ügylet körében nem sérül, ennek határait pedig a fedezeti hatékonyság szabálya jelöli ki. A fedezeti ügylet esetében a fedezett ügylet pénztári portfólióban tartásából eredő kockázat csökkentése a cél, ezért kerül sor az ügyletkötésre, mely nem zárja ki, hogy az ügylet eredményeként a pénztár járulékosan nyereségre tegyen szert a fedezeti hatékonyság szabta határértéken belül, ahogyan az sem garantálható, hogy a fedezeti cél maradéktalanul megvalósul. Ugyanakkor az Öbr. előírása alapján a 125 %-os fedezettségi szintet meghaladó kockázatvállalás már nem megengedett. A fedezeti hatékonyság alsó határértéke körében a befektetési tilalom nem értelmezhető, hiszen az befektetési kockázatot nem hordoz ahhoz képest, mintha egyáltalán nem kötné meg a fedezeti célú ügyletet a Pénztár.

3.4. Az MNB megjegyzi, hogy az Ösr. kifejezetten rendelkezik a fedezeti ügylet esetleges nyeresége és vesztesége esetén követendő könyvviteli szabályokról, speciális szabályokat állapít meg, melyek azonban szintén a Számv. tv. szerinti fedezeti hatékonyság keretei között értelmezendők. Vagyis 80 és 125 %-os fedezeti hatékonyság esetén a pénztáraknak a fedezeti elszámolás szabályait kell alkalmazniuk, azaz jelen esetben az Ösr. lenti előírásait.

Az Ösr. 34. § (5) bekezdés e) pontja, valamint (6) bekezdés e) pontja értelmében „e) Pénzügyi műveletek egyéb bevételeként kell kimutatni (...) a nem fedezeti célú származékos ügyletek közül a határidős és opciós ügyletekkel, valamint a nem kamatfedezeti célú, egyéb fedezeti ügyletekkel kapcsolatban elszámolt nyereség összegét, a kapott opciós díjat. (...)”

e) Pénzügyi műveletek egyéb ráfordításaként kell kimutatni (...) a nem fedezeti célú származékos ügyletek közül a határidős és opciós ügyletekkel, valamint a nem kamatfedezeti célú, egyéb fedezeti ügyletekkel kapcsolatban elszámolt veszteség összegét, a — nem befektetési célú értékpapír beszerzéssel összefüggésben — fizetett opciós díjat, brókeri jutalékot.”

Az idézett előírásokban kivételi körként megjelölt kamatfedezeti ügyletek eredményének könyveléséről pedig az Ösr. 43. § (9) bekezdése rendelkezik. E szerint „A lezárt kamatfedezeti ügyletek eredményét és a le nem zárt kamatfedezeti ügyletek várható eredményét – jellegének megfelelően – a kamatbevételeket vagy a kamatráfordításokat csökkentő tételként kell elszámolni.”

3.5. Összegezve tehát a fentieket, az önkéntes nyugdíjpénztár spekulációs, azaz kereskedési céllal nem köthet határidős vagy opciós ügyletet, azonban a fedezeti célú ügyletkötés megengedett, mely a kapcsolódó előírások alapján potenciálisan nyereséget (és veszteséget is) eredményezhet, ezt teljes mértékben kizáró előírás vagy gyakorlat a fedezeti ügylet célját, lényegét hiúsítaná meg, vagyis, hogy az ügylet eredménye a lehető legnagyobb mértékben ellensúlyozza a fedezendő kockázati kitétség értékében bekövetkező kedvezőtlen irányú változásokat.

Fontos, hogy a fedezeti hatékonyság fogalma számviteli szempontból azt a sávot jelöli ki, amelyen belül alkalmazhatók a fedezeti elszámolás szabályai, azonban a pénztárak tekintetében az Öbr. 2. számú melléklet 1. pontjának g) alpontja szerinti befektetési szabály azt jelenti, hogy a felső határértéket, azaz a 125 %-ot meghaladó fedezeti hatékonyság

limitsértést valósít meg. Abból adódóan továbbá, hogy definíció szerint fedezeti célú ügyletet csak a pénztár portfóliójában már meglévő eszközök tartásából adódó kockázat csökkentésére köt(het)nek, a fedezeti hatékonyság a fedezeti ügylet megkötésekor nem haladhatja meg a 100%-ot.

Felhívom szíves figyelmét arra, hogy az MNB véleményét kizárólag a Pénztár által rendelkezésre bocsátott információk alapján alakította ki, és az abban foglalt egyedi jogértelmezés csak a Pénztár által a Kérelemben előadott tényállásra vonatkozik. Az MNB véleménye nem tekinthető kötelező erejű állásfoglalásnak, a benne foglaltaknak más hatóságra, illetve a bíróságra nézve nincs kötelező tartalma. A jelen állásfoglalás kizárólag a Pénztár tájékoztatása céljából készült, a benne foglaltak egyéb célok érdekében, továbbá harmadik személyekkel szemben nem használhatóak fel, illetve jogvita eldöntésére nem alkalmazhatóak.

Budapest, 2023. április 19.